

21.5.2019

EOAK/2268/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

VANGITSEMISOIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS

1 KANTELU

Kantelija on arvostellut sitä, ettei yleisö ollut 17.4.2018 päässyt seuraamaan Helsingin kärjäoikeuden pakkokeinoasioiden - - - ja - - - yhteistä käsittelyä vaan käsittely oli tapahtunut suljetuin ovin. Kantelija on arvostellut myös sitä, ettei kärjäoikeus ollut tehnyt kyseisen istunnon julkisuudesta erillistä päätöstä. Kantelijan näkemyksen mukaan käsittelyn julkisuudesta tuli päättää jokaisen vangitsemisistunnon osalta erikseen. Aikaisempien vangitsemiskäsittelyiden salassapitomääräyksiin viittaaminen ei ollut kantelijan mielestä asianmukaista.

2 SELVITYKSET

Kantelun johdosta on hankittu selvitys kärjätuomarilta ja lausunto kärjäoikeuden laamannilta.

Kantelijan toimittamien asiakirjojen lisäksi käytössäni on ollut kärjätuomarin antamaan selvitykseen liitetty tiedoteluonnos sekä kärjäoikeuden 17.4.2018 antama päätös vangittuna pitämisestä liitteineen.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatiedot

Oikeudenkäyntitilaisuudessa 17.4.2018 on ollut kysymys jo aikaisemmin poissaolevana vangitun ja sittemmin ulkomailta luovutetun henkilön vangitsemisen jatkamista koskeneesta suullisesta käsittelystä. Asian käsittely on herättänyt mielenkiintoa ja yleisöä on saapunut paikalle. Osa yleisöstä on eri tavoin ilmaissut tukeaan vangitulle henkilölle. Istunto on toimitettu Helsingin poliisilaitoksen Pasilan poliisitalon istuntosalissa. Yleisöä ei ole päästetty ennen istunnon aloitamista tai sen aikana istuntosaliin. Istunto on toimitettu yhden tuomarin kokoonpanossa.

Kärjäoikeus on istuntoa edeltäneenä päivänä 16.4.2018 tiedottanut julkisuuteen, että asia käsitellään asian aikaisemmissa käsittelyissä tehtyjen päätösten perusteella yleisön läsnä olematta.

Kärjäoikeuden 17.4.2018 tekemässä vangitsemispäätöksessä on seuraava julkisuutta koskeva merkintä:

”Asia käsiteltiin 6.10.2016 ja 6.6.2017 suljetusta käsittelystä ja asiakirjojen salaisuudesta määrättyssä järjestyksessä, koska tutkinnallisista syistä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n nojalla kärjäoikeus oli päättänyt käsitellä aikaisemmat vangitsemista koskevat asiat yleisön läsnä olematta ja määrännyt myös vangitsemisvaatimuksen liitteineen sekä päätösasiakirjan vaatimuksia ja vastauksia sisältävät pöytäkirjaosat pidettäväksi salassa syytteen käsittelyyn saakka tai kunnes asia jätetään sillensä.”

Käräjätuomari on antamassaan selvityksessä kertonut seuraavaa:

”Koska asiat on jo aikaisemmillä päätöksillä julistettu salassa pidettäviksi ja määrätty käsiteltäviksi yleisön läsnä olematta eikä näistä seikoista ole esitetty väitteitä tai vaatimuksia ennen vangitsemisoikeudenkäyntiä 17.4.2018, käräjäoikeudella ei ole ollut aihetta ottaa uudelleen kantaa salassapitoa ynnä muuta koskeviin kysymyksiin.”

Saadun selvityksen mukaan käräjäoikeus ei siis ole tehnyt 17.4.2018 toimitetun istunnon julkisuudesta nimenomaista uutta päätöstä. Se on sen sijaan katsonut, että istunnon julkisuutta voitiin rajoittaa 6.10.2016 ja 6.6.2017 tehtyjen päätösten perusteella.

Käräjäoikeus on tiedotteessaan etukäteen ilmoittamallaan tavalla julistanut suljetuin ovin toimitetun istunnon päätteeksi vangitsemispäätöksen julkisen version paikalla olleille tiedotusvälineiden edustajille ja muille henkilöille.

3.2 Kysymyksenasettelu

Asiassa on ensinnäkin kysymys siitä, olisiko käräjäoikeuden tullut tehdä nimenomainen perusteltu päätös 17.4.2018 toimitetun istunnon julkisuudesta vai onko se voinut lähteä siitä, että aikaisempia istuntoja koskeneet ratkaisut ovat julkisuuden rajoittamisen osalta olleet voimassa edelleen myös 17.4.2018 toimitetun istunnon osalta.

Toiseksi kysymys on siitä, olisiko istunnon julkisuuden rajoittamista tullut käsitellä vasta sen jälkeen, kun juttu oli huudettu sisään ja yleisöllä olisi ollut mahdollisuus päästä edes hetkeksi istuntosaliin.

Ottaen huomioon tuomioistuinten riippumattomuus ja suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamiseen liittyvä tuomioistuimille kuuluva laaja harkintavalta, en ota tässä ratkaisussani kantaa siihen, oliko suullisen käsittelyn toimittamiselle suljetuin ovin kysymyksessä olevassa tapauksessa riittävät perusteet. Kiinnitän kuitenkin ratkaisussani yleisellä tasolla huomiota tarpeeseen pyrkiä julkisuutta edistäviin ratkaisuihin istuntopaikan ja -salin valinnassa.

3.3 Säännökset ja periaatteet

Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia määräyksiä on perustuslain lisäksi useissa Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi, nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeudenkäyntien julkisuutta koskeneissa ratkaisuisaan korostanut sitä, että oikeudenkäynnin julkisuus antaa tilaisuuden lainkäytön julkiseen valvontaan. Lisäksi se on yksi niistä keinoista, joilla yleisön luottamus tuomioistuihin voidaan säilyttää.

Julkisuus tekee lainkäytön selvästi havaittavaksi ja edistää siten pääsyä ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen tavoitteeseen eli oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, joka on yksi ihmisoikeussopimuksen tarkoittaman demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä. Niin suullisen käsittelyn kuin oikeudenkäynnin muutenkin tulee siten 6 artiklan 1 kohdan sisältämän pääsäännön mukaan olla julkinen. Julkisuusperiaatteesta poikkeavaa määräystä on tulkittava ahtaasti (ks. Pellonpää, Gullans, Pölönen, Tapanila: Euroopan ihmisoikeussopimus 2018, s. 612).

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007) lähtökohtana on suullisen käsittelyn julkisuus. Lain 16 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin päättää, että vangitsemista koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan syytä. Vastoin epäillyn pyyntöä, asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain erityisen painavasta syystä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 3 §:n määritelmän mukaan suullisella käsittelyllä tarkoitetaan pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti.

Oikeuskirjallisuudessa (Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen ja Viitanen: Esitutkinta ja pakkokeinot 2014, s. 868) oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n tulkinnasta on todettu seuraavaa:

”Julkisuuskysymystä harkittaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti seuraaviin näkökohtiin: rikostutkinnalliset syyt, vangittavaksi vaaditun henkilön suojaaminen sekä asianomistajan ja todistajan tai vastaavan henkilön suojaaminen esimerkiksi silloin, kun tämä on ilmiantanut rikoksen tai antanut vangittavaksi vaaditulle raskauttavia tietoja. Pykälän 2 momentin 2. virke ilmentää lainsäätäjän pyrkimystä erityisesti suojata vangittavaksi vaadittua henkilöä leimautumiselta. Taloudellisia rikoksia koskevissa asioissa kysymykseen saattaa tulla myös liikesalaisuuksien suojaaminen.”

Mainitun lain 28 §:n mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehdään pyydetessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisenä. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja.

Suljetun käsittelyn määrääminen ei välttämättä tarkoita sitä, että koko suullinen käsittely tai kaikki suullisen käsittelyn vaiheet tapahtuisivat suljetuin ovin. Lain lähtökohtana on, että ”julkisuusperiaatetta tulisi näissäkin tilanteissa pyrkiä noudattamaan siten, että vain se oikeudenkäynnin osa, jota nimenomaan halutaan suojata julkisuudelta, käsitellään yleisön läsnä olematta.” (HE 13/2006 vp, s. 52).

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säätämisen myötä on luovuttu pakollisista suljetun käsittelyn edellytyksistä niin, että nykyään kaikki suljetun käsittelyn edellytykset ovat tuomioistuimen harkinnassa. Tuomioistuimen harkintavalta julkisuuskysymyksissä on varsin laaja.

Oikeudenkäynnin julkisuudella on useita yleisesti tunnustettuja yhteiskunnallisella ja yksilötasolla vaikuttavia funktioita. Näiden päämäärien toteuttamiseksi asianosaisille ja niin sanotulle suurelle yleisölle on esitettävä perustelut sille, miksi pääsääntönä olevasta julkisuudesta poiketaan (ks. myös Mäenpää, Olli: Julkisuusperiaate, 2016, s. 8–10 ja 332–341). Julkisuus suojaa asianosaisia viranomaisien mielivallalta, antaa mahdollisuuden valvoa tuomioistuinten toimintaa, vaikuttaa joukkotiedotusvälineiden kautta ihmisten käyttäytymiseen, toimii oikeussuojatakeena ja lisää luottamusta tuomioistuinten toimintaan. Julkisuudella on erityisen suuri merkitys

rikosasioissa, koska niissä käytetään huomattavaa yksilöihin kohdistuvaa julkista kontrollivaltaa (ks. HE 13/2006 vp, s. 43). Perustuslakivaliokunta on todennut julkisuusintressin olevan oikeudenkäynnissä vielä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (PeVL 43/1998 vp, s. 7 ja PeVL 31/2005 vp, s. 4).

Istuntojen julkisuutta rajoittavat ratkaisut edellyttävät luonteensa puolesta yleensä väistämättä sitä, että päätöksentekijä joutuu ottamaan huomioon useita eri perusoikeuksia ja punnitsemaan niiden keskinäisiä painoarvoja. Ratkaisuntekijä joutuu siis jo lähtökohtaisesti tilanteeseen, jossa tiettyjen perusoikeuksien toteuttamista joudutaan rajoittamaan toisten, yksittäistapauksessa painavammaksi arvioitujen, perusoikeuksien täysimääräisemmäksi toteuttamiseksi.

Julkisuuden toteutumista tukevia perustuslaissa (PL) mainittuja perusoikeuksia ovat muun muassa sananvapaus (PL 12.1 §), hyvä hallinto ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti (PL 21 §), osallistumisoikeudet (PL 14.3 ja 20.2 §) ja sivistykselliset oikeudet (PL 16 §). Julkisuutta rajoittavina perusoikeuksina voidaan mainita yksityiselämän suoja (PL 10 §), henkilökohtainen vapaus ja turvallisuus (PL 7 §), omaisuuden suoja (PL 15 §) ja elinkeinovapaus (PL 18.1 §) (ks. Mäenpää, Olli: Julkisuusperiaate, 2016, s. 28–39). Julkisuusratkaisu on yleensä tyypillinen ”pro et contra” -ratkaisu, jossa punnitaan yhtäältä julkisuutta puoltavia ja toisaalta sen rajoittamiseen johtavia argumentteja.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 29 §:n mukaan tuomioistuin voi tehdä julkisuutta koskevan ratkaisun yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on päätösvaltainen käsittelemään pääasiaa. Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun tai suullisen käsittelyn julkisuudesta tehtävän ratkaisun tuomioistuin voi kuitenkin tehdä vain siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan.

Saman lain 30 §:n mukaan tuomioistuimen on ennen edellä tarkoitetun ratkaisun tekemistä varattava tilaisuus tulla kuulluksi sille, jonka oikeutta asia koskee. Kuulemisesta voidaan kuitenkin luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun, eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa.

3.4 Asian arviointi

Kun päätetään oikeudenkäynnin julkisuudesta, kysymys on riippumattomalle tuomioistuimelle kuuluvasta lainkäytöstä. Tämä rajoittaa lähtökohtaisesti laillisuusvalvojan mahdollisuuksia puuttua tuomioistuimen harkintavallan käyttöön. Tästä johtuen en ota tarkasteltavakseni kysymystä siitä, ovatko oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:ssä tarkoitetut rikostutkinnalliset syyt tai muut seikat tässä tapauksessa puoltaneet käsittelyn toimitamista kokonaan suljetuin ovin.

Vangitsemisvaatimuksen käsittelemiseen (pakkokeinolaki 3 luku 6 §), vangitsemismääräyksen täytäntöönpanoon liittyvään käsittelyyn (pakkokeinolaki 3 luku 12 §) ja vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn (pakkokeinolaki 3 luku 15 §) liittyvät suulliset pakkokeinoistunnot ovat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja suullisia käsittelyjä.

Tarve suullisen vangitsemiskäsittelyn julkisuuden rajoittamiseen liittyy usein esitutinnan tai oikeudenkäynnin turvaamiseen liittyviin rikostutkinnallisiin näkökohtiin. Varsinkin tilanteessa, jossa vangitsemisen perusteena olevaan epäiltyyn rikolliseen menettelyyn on vangitun henkilön ohella mahdollisesti osallistunut muitakin henkilöitä ja toiminta on heidän osaltaan vielä kokonaan tai osaksi selvittämättä, esitutinnan tuloksellisuuden vaarantuminen on ilmeistä, mikäli tieto vangitsemisen yksityiskohtaisista perusteista leviää julkisuuteen. Kuten edellä on oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin viitaten todettu, myös asianomistajan tai todistajan suojaaminen saattaa edellyttää suljetuin ovin tapahtuvaa vangitsemiskäsittelyä.

Vangitsemisistuntojen välinen aika voi olla suhteellisen pitkä erityisesti silloin, kun henkilö on ensin vangittu poissaolevana luovutusprosessin käynnistämiseksi. Tällaisessa tapauksessa tutkinnallinen tilanne on käsittelyjen välillä voinut muuttua olennaisesti. Tutkinnalliset syyt, jotka ensimmäisissä vangitsemiskäsittelyissä ovat puoltaneet suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamista, eivät välttämättä ole säilyttäneet painoarvoaan enää myöhemmissä vangitsemiskäsittelyissä. Saattaa myös olla, ettei myöhemmissä vangitsemiskäsittelyissä enää edes käsitellä vangitsemisen yleisiä edellytyksiä vaan esimerkiksi vain vangittuna pitämisen väitettyä kohtuuttomuutta. Tällaisessa tilanteessa suullisessa vangitsemisistunnossa ei välttämättä lainkaan käsitellä seikkoja, joilla olisi rikostutkinnallista merkitystä tai joihin liittyisi muita salassapitointiressejä.

Kun tutkinnallinen tilanne, ja myös käsittelyn julkisuutta koskeneiden asianosaisten kannanottojen sisältö ja julkisuutta puoltavien seikkojen painoarvo, ovat voineet vangitsemista koskevien suullisten käsittelyjen välillä muuttua, tulisi suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamiseen liittyviä perusteita nähdäkseni arvioida kunkin oikeudenkäyntitilaisuuden osalta erikseen. En pidä perusteltuna tulkintaa, jonka mukaan aikaisemmissa vangitsemisistunnoissa annettujen asian käsittelyä yleisön läsnä olematta koskevien ratkaisujen voimassaolo jatkuisi ja ulottuisi ilman eri toimenpiteitä myös tuleviin käsittelyihin. Julkinen käsittely on pääsääntö ja lähtökohta, jonka pohjalta tilannetta on aina uudelleen arvioitava. Käsitykseni mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitettu ratkaisu tulee tällaisessa tapauksessa tehdä kunkin vangitsemiskäsittelyn osalta erikseen.

Suulliset käsittelyt, joissa on kysymys henkilön vangitsemisesta tai vangittuna pitämisen jatkamisesta samaan epäiltyyn rikokseen perustuen, ovat tulkintani mukaan kaikki eri oikeudenkäyntitilaisuuksia. Tälläkin perusteella käsittelyn julkisuudesta on päätettävä kunkin tällaisen istunnon osalta erikseen. Sen sijaan monipäiväinen pääkäsittely voidaan yleensä nähdä yhtenä usean päivän ajalla jatkuvana oikeudenkäyntitilaisuutena, jolloin tilannetta voidaan julkisuudesta päättämisen suhteen arvioida ainakin osittain toisin. Myös käsittelyn jatkumista lykkäyksen jälkeen voidaan yleensä pitää saman oikeudenkäyntitilaisuuden jatkumisena.

Syyttäjä on nyt kysymyksessä olevassa istunnossa käsitellyssä vangitsemisvaatimuksessaan, joka on päivätty 17.4.2018, pyytänyt muun ohella, että asia ”käsitellään edelleen yleisön läsnä olematta”. On ilmeistä, ettei vastapuoli ole saanut lausua oikeudenkäynnin julkisuutta koskevista syyttäjän vaatimuksesta ennen kuin julkisuuteen on 16.4.2018 tiedotettu, että asian käsittely tapahtuu suljetuin ovin. Kuten laamannikin on lausunnossaan katsonut, kärjäjätuomari on käsitykseni mukaan ottanut tosiasiallisesti kantaa istunnon julkisuuteen tekemättä kannanotostaan kuitenkaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n 4 momentissa edellytettyä perusteltua kirjallista ratkaisua.

Mainitun lain 29 §:n mukaan tuomioistuin voi tehdä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on päätösvaltainen käsittelemään pääasiaa. Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun tai suullisen käsittelyn julkisuudesta tehtävän ratkaisun tuomioistuin voi kuitenkin tehdä vain siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Lain 30 §:n mukaan ennen kuin tuomioistuin tai sen puheenjohtaja tekee ratkaisun tämän lain nojalla, sen on lähtökohtaisesti varattava tilaisuus tulla kuulluksi sille, jonka oikeutta asia koskee.

Valtioneuvoston oikeuskansleri ja apulaisoikeuskansleri ovat eräissä ratkaisuissaan (OKA 2.9.2009 OKV/11/1/2007, AOK 8.3.2006 1004/1/04, AOK 16.9.2003 386/1/02), jotka ovat koskeneet tuomioistuimen menettelyä ennen oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain voimaan tuloa, pitäneet ongelmallisena istunnon julkisuutta koskevan kysymyksen ratkaisemista ennen kuin juttu on huudettu sisään ja käsittely aloitettu julkisena. Asianmukaisena on pidetty sitä, että asianosaisten vaatimukset ja mielipiteet käsittelyn mahdollisen

salaamisen osalta käsitellään istunnossa, jolloin myös yleisöllä olisi mahdollisuus kuulla nämä kannanotot.

Oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin edellä mainitut ratkaisut ovat kuitenkin perustuneet siihen, ettei aikaisempaan lainsäädäntöön sisältynyt menettelysäännöksiä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan päätöksen tekemisestä. Edellä selostetut nykyiset säännökset viittaavat aikaisemmasta oikeustilasta poiketen siihen, että ratkaisu suullisen käsittelyn julkisuudesta voidaan tehdä jo ennen istuntoa edellyttäen, että asianosaisia ennen päätöksen tekemistä kuullaan ja että ratkaisu tehdään samassa kokoonpanossa, jossa suullinen käsittelykin toimitetaan.

Edellä todetusta lainmuutoksesta huolimatta oikeudenkäynnin julkisuutta käsitelleen Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeen julkisuustyöryhmän raportissa 19.10.2007/19.12.2007 on pakkoineasioiden käsittelyjulkisuuden osalta mainittu (s. 46) seuraavaa:

”Päätös suljetusta käsittelystä on tehtävä julkisessa istunnossa, jossa myös yleisöllä on oikeus olla saapuvilla. Julkisuusratkaisun perustelut ovat käytännössä aina julkisia.”

Mainitussa julkaisussa ei ole kuitenkaan esitetty yllä olevalle kannanotolle tarkempia perusteita.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 13.5.2009 antamassaan ratkaisussa (Dnro 3876/4/07) pitänyt mahdollisena, että päätös suljetusta käsittelystä voidaan tehdä myös ennen pääkäsittelyä. Ratkaisu on koskenut tapahtumia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain voimaan tulon jälkeen.

Edellä todetun perusteella en katso kärjätuomarin menettelyn antavan aihetta arvosteluun sen osalta, että kysymys käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta on tosiasiallisesti ratkaistu jo ennen istunnon alkua ja asiasta on tiedotettu sen mukaisesti julkisuuteen. Menettely antaa kuitenkin aihetta arvosteluun siltä osin, ettei oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n 4 momentissa edellytettyä perusteltua kirjallista ratkaisua ole kyseisen istunnon osalta tehty lainkaan eikä asianosaisia ennen tosiasiallisen ratkaisun tekemistä ilmeisesti myöskään ole kuultu.

Laamanni on antamassaan lausunnossa todennut seuraavaa:

”Asian suljetusta käsittelystä ja asiakirjojen salassapidosta on tehty merkintä päätökseen 17.4.2018. Siinä viitataan mainittuihin aikaisempiin 6.10.2016 ja 6.6.2017 tehtyihin päätöksiin ja selostetaan tarpeellisin osin niiden sisältö. Merkintää voidaan pitää puutteellisena siltä osin, että siitä ei nähdäkseni nimenomaisesti ilmene kärjäoikeuden kanta istunnon julkisuutta (eikä myöskään asiakirjojen salassapitoa) koskeviin kysymyksiin 17.4.2018.

Suullisen käsittelyn toimittamista yleisön läsnä olematta koskeva kysymys on nähdäkseni sellainen, että se on nyt käsillä olevan kaltaisessa tilanteessa syytä ratkaista istuntokohtaisesti. Kärjätuomarin selvityksen perusteella hän on 17.4.2017 tosiasiallisesti päättänyt asiasta, vaikka pöytäkirjamerkintää voitaneen pitää edeltä ilmenevin tavoin vajavaisena. Mitään muuta tarkoitusta pöytäkirjaan tehdyllä istunnon toimittamisesta yleisön läsnä olematta (ja asiakirjojen salassapitoa) koskevalla merkinnällä ei nähdäkseni ole. Johtopäätöstäni tukee myös kärjätuomarin laatima tiedote 16.4.2018.

Pöytäkirjamerkinnän 17.4.2018 perusteella kärjäoikeuden nimenomainen kannanotto istunnon toimittamisesta yleisön läsnä olematta näyttäisi puuttuvan. Tosiasiallisesti kysymys on edellä lausuttu tavoin kuitenkin ratkaistu.”

Pidän laamannin kannanottoja perusteltuina. Laajaa julkista mielenkiittoa ja myös viranomaisten toiminnan tasapuolisuuteen kohdistuneita epäluuloja herättäneessä rikosasiassa julkisuuden poissulkevan ratkaisun seikkaperäisellä perustelemisella olisi ollut korostuneen suuri merkitys.

Suullisen käsittelyn julkisuutta koskevan ratkaisun perusteluilla on korostettu merkitys myös siksi, että tällaiseen päätökseen saavat hakea muutosta vain asiaan osalliset (jutun asianosaiset ja esimerkiksi jutussa kuultava todistaja). Koska esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajilla tai muilla asianosaistahon ulkopuolisilla ei ole muutoksenhakumahdollisuutta, ovat käsittelyjulkisuutta koskevan ratkaisun perustelut käytännössä ainoa mahdollisuus tuoda esille perusteet sille, miksi julkisuutta rajoitetaan. Oikeudenkäynnissä lähtökohtana on yleisöjulkisuus eli kenen tahansa oikeus saada tietoja oikeudenkäynnistä tai olla läsnä suullisessa oikeudenkäynnissä. Niin sanottu mediajulkisuus palvelee yleisöjulkisuuden käytännöllistä toteutumista, koska suuri yleisö saa tietoja oikeudenkäynneistä pääosin juuri perinteisten tiedotusvälineiden välityksellä.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistumissa annetun lain 20 ja 21 § antavat tuomioistuimen puheenjohtajalle harkintavaltaa päätettäessä yleisön läsnäolon rajoittamisesta tungoksen välttämiseksi tai suullisen käsittelyn valokuvaamisesta taikka muusta tallentamisesta. Nämä säännökset koskevat lähinnä järjestyksen ylläpitämistä tai oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämistä.

Tuomioistuinlain 2 luvun 4 §:n (673/2016) mukaan käräjäoikeuden istunto voidaan erityisestä syystä toimittaa myös muualla kuin käräjäoikeuden varsinaisessa istuntopaikassa. Pakkokeinoistuntojen toimittaminen poliisin tiloissa ei sinänsä ole harvinaista. Myös julkisuusnäkökohdat on kuitenkin otettava huomioon istuntopaikan valinnassa. Istunnon toimittamispaikkaa tai istuntopaikkaa ei tule valita sen perusteella, missä yleisön läsnäoloa tai määrää on helpompi rajoittaa.

Silloinkin, kun tuomioistuimen istunto pidetään muussa tilassa kuin käräjäoikeuden istuntopaikassa, oikeuden on huolehdittava oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisesta. Apulaisoikeusasiamies on todennut mainitun velvollisuuden 12.6.2002 antamassaan päätöksessä ([Dnro 299/4/00](#)). Apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä on tältä osin muun ohella viitattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Riepan-tapaukseen (4.11.2000, 35115/97). Ihmisoikeustuomioistuimen mainitun ratkaisun mukaan oikeudenkäynnin poikkeukselliset olosuhteet saattavat edellyttää tuomioistuimelta erityisiä toimenpiteitä oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseksi. Oikeudenkäynnin pitäminen paikassa, johon yleisöllä ei periaatteessa ollut pääsyä, saattaa olla olennainen julkisuuden este. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimella on velvollisuus ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin varmistukseksi sen, että yleisölle ja medialle annetaan tietoa käsittelyn paikasta ja taataan tehokas pääsy sinne. Vankilassa järjestettävän oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyviä kysymyksiä on käsitelty myös oikeusasiamies Jääskeläisen 17.11.2010 antamassa päätöksessä ([Dnro 305/4/09](#)).

4 TOIMENPITEET

Saatan käräjätuomarin tietoon edellä esittämäni näkökohdat. Käräjätuomarin menettely ei ole vastannut edellä selostettua käsitystäni siitä, mitä julkisuutta koskevan kysymyksen ratkaisemiselta on voitu tarkasteltavana olleessa tapauksessa edellyttää. En katso käräjätuomarin kuitenkaan ylittäneen harkintavaltansa rajoja tai rikkoneen virkavelvollisuuttaan.

Jäljennös tästä päätöksestäni lähetetään Helsingin käräjäoikeuden laamannille saatettavaksi hänen toimestaan myös käräjätuomarin tietoon.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.